SZÉCSI GÁBOR

Azon a téli reggelen...

Azon a téli reggelen vérző
falevelekkel takarództak
a sárba vetett szavak,
összesimultak, egymást melengették,
mint a fázó gyermekek,
hószín ruhájuk eközben felszakadt.
És azon a téli reggelen
csillagokból metszett lüktetés
csordult ki a madárszem-éjű
réseken; egymásra karcolt arcok,
harangszóval bújdosó imák,
bőrhöz tapadt hús-vér keresztek,
feltépett nyári éjszakák
teremtőn és teremtve szöktek
az öreg házak vízfoltos falán.
Azon a téli reggelen bűntelen
fagytak meg a szavak,
és amíg az idő köréjük zajból
tapasztott falat,
a feltámadást síró litániát
kéken simította dallá a csend.

1990. december 13.

BELÁNYI GYÖRGY

Kis balkáni dúdoló

Gyere velem az akolba –,
elmondom ott mindazt, mi van.
No, nem csak úgy, hébe-korba,
hanem mi át- meg átsuhan
és fogva tart éjjel, nappal,
örökre észrevételen –,
elmondom egy kósza dallal
akol-nélküli életem.

Gyere velem az akolba –,
most végre van rá alkalom.
Bár kissé szagos a porta,
jut bőven zaba, jut alom.
S időnként egy akol-tündér
ösztöndíjat is kiutal –,
arctalan világok tűntén
nincs is ennél szebb hivatal.

Ott szép lesz minden, szép talán,
dédelget sok-sok akol-úr.
Elvtárs volt egykor mindahány,
persze, az élet elavul...
Aztán csak ki kell majd várni,
ki, hol, mikor és mért mondja,
oszt': lehet belőlünk bármi,
ha elmegyünk az akolba –

PODMANICZKY SZILÁRD

veszt

mottó: tolnai ottó

beállt a kicsi kováts
veszternhősnek állt be a kicsi
ment a vonat
ment a vonatot rabolni
pörögtek a tárak
tüzelt az alagút
tüzelt az alagútban
a szíve tüzelt a kicsinek
sok bankó
sok bunkó volt ott
tüzelt a kicsi kováts
mondta aprítsunk
mondta aprítsunk a tejbe
mikor jól elrabolt mindent
egy indián állt
egy indián állta útját
hová hová kicsi kováts
mondja el
mondja elmehetek?
a szar
mondta az indián
a szardíniát add ide
nem örült a kicsi kováts
a zsák a tiéd
a zsákmány az enyém
szíve tüzelt a kicsinek
tüzelt aztán rendesen
tüzelt aztán rendesen is

A csend

Vigyázzunk!, a látszat ravasz csapdái leselkednek mindenütt. S egyúttal arra is vigyázhatnánk, tenné hozzá e történet hőse, Poprádi, a költő, hogy nehogy azt higgyük, valóban leselkednek valakire. Nem: ez csak afféle szókép; a csapdák egyszerűen vannak, s e szempontból az életünk mellékes esemény, mint az étekfogók halála.

Anna, akiből később a költő asszonya lett, valamikor, évekkel ezelőtt megállt a telefon mellett, arcán romlatlanságot sugárzó mosollyal, kezét az ajtó kilincsére tette, és engesztelően szólt Poprádihoz. *„Most behúzom, mert hazudni fogok."* Hogy mit hazudott, hősünk nem is tudta pontosan, de akkor még izgalmas volt egyáltalán tudni arról, hogy Anna most hazudik éppen, nem mert így könnyebbé teszi saját, vagy netán kettejük életét, hanem azért, mert közös világuk zárt volt, külön törvények szerint működő, és emiatt szinte egy másik teremtés termékének tűnt, amelyet egyedül úgy lehetett a többiekéhez viszonyítani, ha néha cinkosan jelezték egymásnak, ami ezután következik, az úgy történik majd, mintha történnék. *Als ob.*

Persze, ami történik, abból idővel történet lesz, a történetek pedig fordulatot vesznek, ez a sorsuk. S noha befejezettnek soha nem tekinthetők, Poprádi aznap, egy váratlan megvilágosodástól vakon, azt hihette, a líra, ez a határtalanság már nem markolja szirmaival oly kíméletlenül; s különben is, mi a benső titka? – kérdezte magában –, barbár húsok pompája, egy elcsukló fej és néhány iskolai emlék a megilletődött macskaboncolások idejéből, a szegényes pára felszálló melege, mint az illendően kézben tartott teáscsésze fölött eloszló gőzök, vérharmattól pöttyös, világos színű vezetékek, kevés szorongás, ami idővel alábbhagy, és az igazi lírai kitárulkozás. Hattyúdal vagy pulykaméreg.

Az eset azzal kezdődött, hogy ezen a délutánon Poprádi kulcscsörgetése már a lépcsőházban szétzavarta a januári hóeséstől oly tompa és természetes csend lebegő részecskéit, amelyek az ember rosszkedvét puha békességbe ágyazhatták volna, s így könnyebb volt megéreznie, milyen valóságos és kényszeredett bent a szobák hallgatagsága. Egy ideje, mint most is, délutánonként, amikor munka után hazaérkezett, azt tapasztalta, hogy amint belép a lakásba, odabenn valahol halkan becsukódik egy ajtó. Csöndesen Anna szobája elé surrant, és benyitott.

Anna szép nő volt, nagyon szép. Úgy tűnt, alszik. De az alvás bensőséges illata még nem töltötte meg az apró hálószobát, s a finom mívű arc sem látszott álomba merültnek. *„Elfogyott a cigarettám"*, gondolta Poprádi, miután töprengett egy ideig a dolgon, és arra jutott, hogy még tehet egy próbát. Értjük, ugye? Hogyne értenénk; elhatározásainknak mindegyre úgy kell életre kelniük, hogy bizonyosságuk nyomban szétfoszlik a cselekvések mozzanataiban, s a mondatokban, amelyek nemhogy megmutatnák, de elszippantják erőnket.

A vendéglő, ahová Poprádi cigarettáért indult, egy domb tetején állt, és természetesen elütött a környezetétől. Pihenőkkel megszakított havas lépcső vezetett fel hozzá, s az utolsó fokokról már látni lehetett a magas ablakok mögött csillogó lámpákat, s azt is, ahogyan a fény meg-megvillan a siető pincérek fekete kabátja előtt az üvegtárgyakon. Poprádi meggyorsította lépteit, mert szinte csalogatta e kép: felcsapó, majd elhalkuló zsibongásra számított, talán zeneszóra is, egy-egy asztaltársaság felcsattanó nevetésére vagy pár másodpercnyi véletlen csöndre, de nem ez fogadta. Az élénken gesztikuláló emberekkel zsúfolt helyiségben sóhajféle suttogásokból összeálló különös csend honolt. A süketnémák bankettje folyt.

Mit tehetünk? A bizonyosságunk is csak hit, amely megóv ugyan a vele ellenkező hittől, de bármikor felcserélhető azzal. Így járt Poprádi is aznap, de amint alvó asszonyát szemlélte, mindegyre ki kellett pillantania az ablakon, az odvas fák varjúfoltjaiba, a fekete téli gyümölcsökre, amelyek nem pottyannak majd romlottan, érett magvakkal a termékeny föld színére, hanem egy intésre felrugaszkodnak és ideges, kavargó tömeggé válnak az ég alatt.

PANEK SÁNDOR

HERMAN WOUK: VÉGSŐ GYŐZELEM

Dafke-regény

A regény magyar címe nekem nem tetszik. Tudom, ez nagyon szubjektív dolog, még akkor is, ha a háborús évek során annyit hallottam ezt a kifejezést: végső győzelem. Ez a történelemben lehetetlen dolog, mert mi a győzelem és hol a vég? Az „amcsiknak" is megvolt időnként a maguk „sündisznó-állása", a „tervszerű visszavonulása" mind a két fronton. A regény a háború tekintetében a Csendes-óceánra koncentrál, ami az európai olvasó szempontjából „szerencse", mert ez máig fedésben maradt. És főleg egy másik közeg: a vízen folyt csatákat írja le. Hiába, a tenger az ember számára együtt jelenti a szépséget, a romantikát és az iszonyú veszélyeket is. A másik világ úgy is előtűnik, hogy a szereplők úgy repkednek földrészek között, hogy az már lenyűgöző a hazai olvasók többségének, akik ma már a vasúti viteldíjon is fennakadnak. Visszatérve a címre: *az eredeti angol nyelvű cím kifejezőbb „Háború és visszaemlékezés"* (War and Remembrance). Azt már csak nagyon óvatosan jelzem, hogy az amcsiknak azóta sem sikerült győzniök – tehát mi az, hogy végső? – az még Európában is kérdéses: vajon azok győztek, akik megnyerték a háborút? Amúgy végül is, vagy végsőképpen.

A regény óriási „ívet húz" és rengeteg szereplővel dolgozik. Mivel a háborút nem lehet a prominens szereplők nélkül leírni, külön erény, hogy a valódiak, – vezető politikusok és hadfiak – úgy keverednek a költöttekkel, hogy az emberben kétség csak ritkán merül fel. *A mi világunkban is megtörtént sok elképzelhetetlen dolog, de alig hihető, hogy valaki is egy ilyen grandiózus regényt tudna írni.* És talán itt van annak a kétségbe vont végső győzelemnek az alapja. Nálunk ugyanis mára már nem maradt talán egyetlen vezető ember, akinek ne lenne „bűnlajstroma", ezzel pedig még egy átmeneti végső győzelmet sem lehet regénnyé, kivált nem regényfolyammá írni.

Az események az élet sokféle színfala mögé engednek bepillantást, persze amerikai szemmel. Ez legalább olyan furcsa, mint mondjuk John Reed „Tíz nap, amely megrengette a világot". Na, az atombomba tényleg „megrengette" a világot, de *az amerikaiak praktikusak: ők csak emlékeznek és reménykednek.* Ki gondolta volna, hogy ez a regény akár egy ellen-J. Reed is lehet, hiszen kiderült: a kommunizmus nem képes élni a második lehetőséggel, a totális győzelemmel és nem képes felzárkózni az európai – egyben amerikai – kultúra világához. *Mint a háború mindkét frontját megjárt hadfit, meglepett a háborúhoz, és főleg az ellenséghez fűződő kép.* Amerikai fogságból megtért kortársaim mesélték: ha a harcban nem lőtték le őket, egy óra múlva akár csokoládét is kaphattak az amcsiktól. A leírt tengeri csaták, ütközetek, tengeralattjáró kalandok során a japánok csak „majmok" (díszítő jelzővel „sárga majmok"), de mindez olyan naiv bájjal jelenik meg, mint Muhammad Ali nagyszájúskodása. *Az amerikait arra tanították, ha beáll a ringbe, akkor két eset van, s mivel a másodikra a magyarázat nem ér dollárt, jobban teszi, ha győz.* Akkor nem kér senki magyarázatot. Valahol itt keresendő, hogy a sajátos európai háborús regények ideológiáktól átitatott egyoldalú lelkesedésgyűlölete helyett *egy racionálisabb háború-leírás tanúi lehetünk.* Az amerikai tengerésznek fogalma sincs a japán kamikazék lelkivilágáról, csak azt tudja: átkozottul merészek, rámenősek.

A szerzőnek valamilyen módon erőteljes kapcsolata lehet az amerikai zsidósággal, mert az sokféle módon és nagyon árnyaltan jelenik meg a műben. Talán nem tévedés azt állítani, hogy ezek a részek nemcsak a legdrámaibbak, de a leghumánusabbak is egyúttal. Aaron Jastrow, a zsidó tudós Krisztus iránti tisztelete figyelemre méltó szintézise, amolyan *„dafke"* (a szerző írja: „...a Talmud lefordíthatatlan szava. Sok mindent jelent: szükségszerűen, éppen azért, megátalkodottan, dacból, mindennek ellenére.") *álláspont* a kölcsönös érzékenység ellen. A transzportok leírása nem, de a Theresienstadtban megjelent és leírt náci cinizmus megdöbbentő, még ma is. A tisztesség, a tudás, az emberség megalázásának drámája ez. Szívszorító, még annyi sok hasonló megjelenítés után is.

A teheráni konferencia jól dramatizált bemutatása szintén érdeklődésre tarthat számot. Annál inkább, mert ma inkább Jaltáról esik szó, holott úgyszólván minden eldőlt már Teheránban: Anglia megygyengítése a szovjettel szemben, a második front, s ami bennünket leginkább érdekel, Közép-és Kelet-Európa, ahogyan a szerző írja, „szovjet életekért való eladása". Nos, ez így nagyon profán állítás, de a praktikus amerikai nem szívesen áldoz életet. Inkább anyagi javakkal, néha olyannal is fizet, ami nem az övé. Talán éppen azért, mert Jevlenko tábornokkal való sokrétű találkozás – Leningrádban a blokád borzalmai, a tábornok leányának sanyarú élete, és sok más epizód – meggyőzte Victor Henry kapitányt, mással aligha fizethetnek.

A regény egy *olyan szintetizálást végez el, amely tompítja a háborús idők borzalmait* és amit csak egy figyelemre méltó európai példával lehet érzékeltetni: a franciák és a németek összebékülésével. Ezzel szaporítom a könyv hátlapján olvasható lelkes idézeteket. Aki a szerző korábbi sikeres könyveit is olvasta, akár dafke-regényként is kezelheti: oly magas a mérce, oly fontos a téma, hogy csak nagy elszántsággal és kiváló tehetséggel sikerülhetett megalkotni. (Herman Wouk: Végső győzelem. Victoria Kft. Kiadó, 1990. I–II. kötet.)

MAROSI JÁNOS